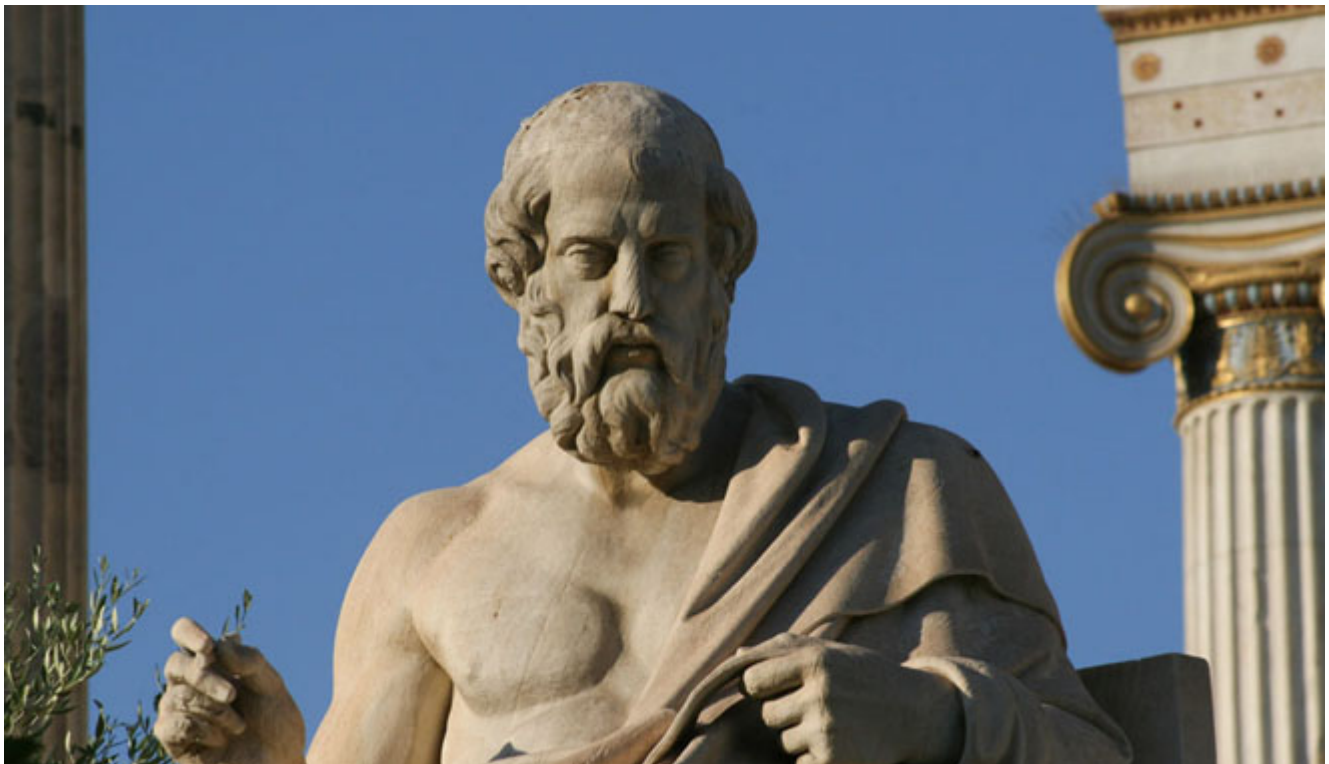
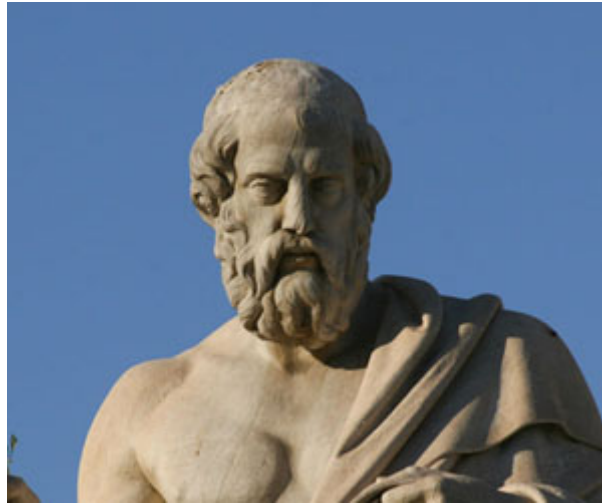

Γνώση και αλληγορία. Πώς έγραφε ο Πλάτων; (Χαράλαμπος Σπυρίδης, Καθηγητής Μουσικής Τμήματος Μουσικών Σπουδών της Φιλοσοφικής Σχολής του Παν/μίου Αθηνών)

/ Πεμπτουσία· Ορθοδοξία-Πολιτισμός-Επιστήμες

Είθισται οι συγγράψαντες περί την αρμονικήν επιστήμην και τους αρμονικούς λόγους βιβλία να ονομάζωνται Αρμονικοί Συγγραφείς. Εξ όλων των υπαρχάντων αρχαιοελλήνων αρμονικών συγγραφέων Μέγιστος τυγχάνει ο αλληγορικός Πλάτων, διότι: Μας δίδει λεπτομερεστάτας πληροφορίας δια την δομήν του διατονικού γένους εις το έργον του

[Τίμαιος (35a1-36b6)], μας παρέχει πληροφορίας για την δομήν του εναρμονίου γένους εις την Πολιτείαν δια του πολλαπλασιαστικού αριθμητικού 729 (587 b11- 588 a2), αποτελεί την μοναδικήν πηγήν πληροφοριών περί του χρωματικού γένους εις την Πολιτείαν του (546c1).

Το λογικόν ανθρώπινον ον από της αρχαιότητος μέχρι σήμερον συνεχίζει αδιαλείπτως προσπαθούν να ανακαλύψει και να διατυπώσει βάσει της επιστημονικής γνώσεως, την οποίαν[1] εκάστοτε διαθέτει, την λειτουργίαν της φύσεως, εφαρμόζον την Πλατωνικήν φιλοσοφικήν και επιστημονικήν άποψιν «σώζειν τα φαινόμενα».

Εκ της μελέτης του Πυθαγορισμού και του Πλατωνισμού αποκαλύπτεται ένας σφόδρα εντυπωσιακός μυστικισμός, όστις διέκρινε την μετάδοσιν της επιστημονικής γνώσεως μεταξύ των μεμνημένων οπαδών των και τούτο, διότι ανέκαθεν αι κοσμοθεωρίαι των κατ' έθνη ιερατείων εβασίζοντο εις τον συμβολισμόν.

Οι Αιγύπτιοι ιερείς, οι διδάσκαλοι του χρυσομήρου Πυθαγόρου, απεκάλυπτον τας αρχάς της επιστήμης μόνον κατόπιν ενδελεχούς ελέγχου, φοβερών δοκιμασιών και όρκων εις άτομα, τα οποία εκρίνοντο άξια να τας κατέχουν εφαρμόζοντες το σαφέστατον δόγμα «ού τά πάντα τοίς πάσι ρητά».

Μολονότι η απόκρυφος γνώσις δεν επετρέπετο να κοινολογηθεί εις τους κοινούς θνητούς, εν τούτοις, ενίοτε εκοινολογείτο τεχνιέντως. Οι ισμήνιοι[1] «παλαιοί»[2] Έλληνες φιλόσοφοι, τραγικοί και ποιητές εδίδασκον κρυφίως «μύθω φιλοσοφοῦντες» εις τους κοινούς θνητούς αποκρύφους τινάς διδασκαλίας, κεκαλυμμένας δι' αριστοτεχνικού φιλοσοφικού τρόπου.

Το επιφανειακόν νόημα των αλληγορικών κειμένων, το εμπεριεχόμενον εις τας γραμμάς των κειμένων, καθίσταται κατανοητόν τῇ βοηθείᾳ της Γραμματικής και του Συντακτικού (υποκείμενον-ρήμα-αντικείμενον). Η αλληγορία, ήτοι το κωδικοποιημένον μήνυμα, το απευθυνόμενον εις τους μεμνημένους, εντοπίζεται «μεταξύ» ή «όπισθεν» των γραμμών των κειμένων.

Διά την εξόρυξιν του νοήματος της εκάστοτε αλληγορίας απαιτείται αφενός η γνώσις των Πυθαγορείων Μαθηματικών[3], αφετέρου ένα διεισδυτικόν βλέμμα εκπηγάζον εξ αυτής της γνώσεως. Δια τοιαύτης τινός ματιάς μελετουμένη και διερευνουμένη η υπάρχουσα πληθύς των διεσωσμένων έργων της αρχαιοελληνικής γραμματείας -τραγωδίες, κωμωδίες, αινίγματα, χρησμοί-, πιθανόν να οδηγηθώμεν εις τον εντοπισμόν και εν συνεχείᾳ εις την κατανόησιν τυχόν αρρήτων δογμάτων ενυπαρχόντων εις ταύτην επ' ελπίδι αποκτήσεως νέας

γνώσεως, ώστε να δυνηθώμεν να μυηθώμεν εις ταύτην, καθιστάμενοι και ημεῖς Ισμήνιοι και Λεσχηνόριοι[4].

Εἰς ἐπίρρωσιν των ἀνωτέρω, πρέπει να τονισθεῖ ὁ πολυφωνικός αἰνιγματικός λόγος τοῦ Πλάτωνος, ὅστις ἐχρησιμοποιήθη ὑπὸ τοῦ φιλοσόφου ὡς ἐργαλεῖον μυστικῆς διδασκαλίας. Ὡς γνωστόν, «Ὅ,τι δεν γνωρίζει κανεὶς δεν το ἀναγνώρίζει».

Ὄντως, κάτι το ὁποῖον δεν γνωρίζετε παντελῶς και ἀγνοεῖτε τὴν ὑπαρξίν του, και να εὐρίσκεται ἐμπροσθέν σας ἐμφανέστατα, δεν θα ἀντιληφθεῖτε τὴν παρουσίαν του. Ἀναλογισθεῖτε πόσον δυσκολότερα καθίστανται τὰ πράγματα, ὅταν αὐτὸ το κάτι εἶναι σκοπίμως τεθαμμένον κάτωθεν ἐνὸς σωροῦ ἀχρήστων ἢ μὴ ὁμοειδῶν ἢ ἑτεροειδῶν πραγμάτων!

Ὁ Πλάτων ἐγνώριζεν κάλλιον παντός ἄλλου ὅτι διαφορετικοὶ τύποι ἀναγνωστῶν ἔχουν τὴν τάσιν ἢ τὴν ικανότητα ἐκ τοῦ ἰδίου κειμένου να ἀντλοῦν διαφορετικὴν γνώσιν. Διέθετε μίαν λογοτεχνικὴν τεχνικὴν δια τῆς ὁποίας καθιστοῦσε ταυτοχρόνως σαφὴ δια τοῦ ἰδίου κειμένου διαφορετικὰ οὐσιαστικά πράγματα εἰς τρόπον, ὥστε ἕκαστος των διαφορετικῶν τύπων ἀναγνωστῶν να ἀντλεῖ ἐξ αὐτοῦ τοῦ κειμένου ἓνα και μόνον ἓνα σημαίνονμενον, ἐπὶ τῇ βάσει των ὅσων γνωρίζει.

Εφήρμοσεν τεχνικὰς ἐμμέσου γνωστοποιήσεως, προκειμένου να «καλύψει» εἰς τοὺς διαλόγους τοῦ πάντα ὅσα ἰδιαιτέρως σημαντικά δεν ἐπεθύμει να προσφέρει «έτοιμα πρὸς βρῶσιν» εἰς πάντας.

Εφήρμοσεν τὴν γνωστὴν -τουλάχιστον εἰς τὸ ἀριστοκρατικὸν κοινὸν τῆς ἐποχῆς του- ιδέαν ὅτι ἓνα κείμενο δύναται να ὁμιλεῖ δια περισσοτέρων τῆς μίας φωνῆς «=αἰνιγματικός λόγος» ἐκ τοῦ ὁποῖου ὁ ἀναγνώστης συλλαμβάνει ἓνα λανθάνον δεύτερον νόημα (=ὑπόνοια)[5].

Ὁ Πλάτων, δεχθεὶς Πυθαγορεῖους ἐπιδράσεις ὑπὸ τοῦ Ἀρχύτου, τοῦ Ταραντίνου, παρήγαγεν και κατέλιπεν μέγα, ποικίλον και διαχρονικὸν συγγραφικὸν ἔργον, εἰς τὸ ὁποῖον ἐνυπάρχει ὁ δυῖσμός των Πυθαγορείων συστοιχιῶν, τὸν ὁποῖον ὁ Πυθαγορισμός, μήτρα πολλῶν φιλοσοφιῶν, εἶχε πρωτοεισαγάγει εἰς τὸν ἐλληνικὸν κόσμον.

Ὁ Πλάτων εἰς τὸ συγγραφικὸν τοῦ ἔργον ευρύτατα ἀλληγορεῖ ἐπιλέξας τὴν μουσικὴν ὡς δύναμιν ικανὴν να προβάλλει μιαν φιλοσοφικὴν σύνθεσιν διατυπωμένην δια σημείων, δια συμβόλων, δι' ἀστερισμῶν και δια Μαθηματικῶν προτάσεων ἀνευ τοῦ φόβου να ὑποστῇ διαστρέβλωσιν. Σήμερον οἱ φιλόλογοι ἀποφεύγουν τὴν ἐμβάθυνσιν ἐν ταῖς Πλατωνικαῖς ἀλληγορίαις «ἀπλουστεύοντες τὸ κείμενον» και οἱ μαθηματικοὶ ἀντιμετωπίζουν τὰς

διατυπωμένους μαθηματικές προτάσεις «ποιητικῇ ἀδείᾳ» με αποτέλεσμα εν πολλοίς ο Πλάτων να εξακολουθεί να είναι οικτρῶς αδικημένος ως μη εισέτι κατανοούμενος.

Σημειώσεις

1 Ισμήνιος, ο κατέχων την ακριβή γνώσιν. Η ονομασία Ισμήνιος προέρχεται εκ του ρήματος ίσημι, το οποίον σημαίνει γνωρίζω.

2 οί παλαιοί πολλοῖς αἰνίγμασιν ἐχρῶντο καί μάλιστα πρός τούς ἱερεῖς. Πλούταρχος, Αἴτια Ρωμαϊκά, Stephanus 281B, 1.

Οἱ γάρ παλαιοὶ τὰ ποιήματα αὐτῶν πρῶτον ἐν προιοιμίῳ καὶ αἰνίγμασιν γεγράφασιν ὕστερον δὲ καὶ καθόλου φανερωῖ ἐχρῶντο τῷ λόγῳ.

Σχόλια εἰς τον Αἰσχύλον, Σχόλια εἰς τον Προμηθεά δεσμώτην (scolia vetera) Vita-argumentum-scholion-epigram sch verse 610 line 3.

3 Των τεσσάρων «ελευθερίων» τεχνῶν (Αριθμητική, Γεωμετρία, Μουσική, Αστρονομία) κατὰ τον Βοήθιον (Anicius Manlius Severinus Boethius) 5ος-6ος μ.Χ. αἰ.

4 Λεσχηνόριοι, οἱ εφαρμόζοντες καὶ χαιρόμενοι την ἀλήθειαν, συζητούντες καὶ φιλοσοφούντες μεταξύ των. Η ονομασία Λεσχηνόριος συντίθεται εκ του ουσιαστικού λέσχη, εκ του ρήματος λέγω, το οποίον σημαίνει αναπαύομαι, κοιμούμαι, συνάγω, τακτοποιώ, ἐξάγω το ἄθροισμα, λέγω, ομιλώ, συλλογίζομαι καὶ εκ του ουσιαστικού ὄριον, το οποίον σημαίνει σύνορον, πέρας. Λεσχηνόριος σημαίνει ἀνάπαυσις καὶ λύτρωσις εκ του μόχθου, εκ της συλλογῆς της πείρας καὶ της Σοφίας.

5 Σχετικῶς ο Ολυμπιόδωρος (Σχόλια εἰς τον Πλατωνικόν Αλκιβιάδην, 2, 156-162) αναφέρει: μέλλων τελευτᾶν ἐνύπνιον εἶδεν ὡς κύκνος γενόμενος ἀπὸ δένδρου εἰς δένδρον μετέρχεται καὶ ταύτην πόνον πλεῖστον παρῆχε τοῖς ἰξευταῖς. ὁ Σιμμίας ὁ Σωκρατικὸς ἔκρινεν, ὅτι ἄληπτος ἔσται τοῖς μετ' αὐτὸν ἐξηγεῖσθαι βουλομένοις αὐτόν· ἰξευταῖς γὰρ εἰκόασιν οἱ ἐξηγηταὶ τὰς ἐννοίας τῶν ἀρχαίων θηρᾶσθαι πειρώμενοι, ἄληπτος δὲ ἔστιν ἐπειδὴ καὶ φυσικῶς καὶ ἠθικῶς καὶ θεολογικῶς καὶ ἀπλῶς πολλαχῶς ἔστιν ἀκούειν τῶν αὐτοῦ, καθάπερ καὶ τῶν Ὁμήρου. Ολυμπιόδωρος, Σχόλια εἰς τον Πλατωνικόν Αλκιβιάδην, 2, 156-162.

[Ὅταν ἦτο νὰ πεθάνει, ο Πλάτων ὠνειρεύθη πως εἶχε γίνεῖ κύκνος (πρόκειται περὶ του ἱεροῦ πτηνοῦ του θεοῦ Απόλλωνος) καὶ ἐπέτα ἀπὸ δένδρου εἰς δένδρον καὶ οἱ κυνηγοὶ δὲν κατῴρθωναν νὰ τον συλλάβουν. Αὐτὸ το ὄνειρο ο Σιμμίας ὁ Σωκρατικὸς ἔκρινε ὅτι σημαίνει πως το

Πλατωνικό έργο οι εξηγηταί δεν θα δυνηθούν να το κατανοήσουν, επειδή λαμβάνει πολλές ερμηνείες φυσικές, ηθικές και θεολογικές, όπως και το έργο του Ομήρου].

[Συνεχίζεται]

Παρατήρηση: το παρόν άρθρο είναι το πρώτο μέρος της εισήγησης του Χαράλαμπου Χ. Σπυρίδη, Καθηγητή του Τμήματος Μουσικών Σπουδών Φιλοσοφικής Σχολής Πανεπιστημίου Αθηνών & Κοσμήτορα της Διεθνούς Επιστημονικής Εταιρείας της Αρχαίας Ελληνικής Φιλοσοφίας, με τίτλο “Τέλειον Μείζον Σύστημα κατά χρώμα παρά Πλάτωνι”, στην Επιστημονική Ημερίδα “Φιλοσοφία, Φυσικές Επιστήμες, Βιοηθική”, που διοργανώθηκε από τη Διεθνή Επιστημονική Εταιρεία Αρχαίας Ελληνικής Φιλοσοφίας και την Ένωση Ελλήνων Φυσικών, στο Πανεπιστήμιο Αθηνών, στις 12/11/2014.